

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAPILDYMO
167¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-3746**

2020 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2019 m. lapkričio 27 d. sprendimo Nr. SV-S-1479 1 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-3746 (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Įstatymo projektu siūloma kriminalizuoti neteisėtą persekiojimą, kuris pasireiškia sistemingu bandymu susisiekti su asmeniu prieš aiškiai išreikštą jo valią tiesiogiai ar per kitus asmenis. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad tokie reglamentavimo pokyčiai yra būtini siekiant įgyvendinti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Konvencija), taip pat siekiant apsaugoti žmogaus teisę į privatą gyvenimą. Konvencijos 34 straipsnis (Persekiojimas) įpareigoja prie jos prisijungusias šalis imtis būtinų teisėkūros ar kitų priemonių, kurios užtikrintų, kad būtų kriminalizuotas tyčinis, pasikartojantis, kitam asmeniui grėsmę keliantis elgesys, dėl kurio šis asmuo jaučiasi nesaugus. Pažymėtina, kad Konvencijos nuostatoje akcentuojama, jog būtent nukentėjusiajam sukeltas nesaugumo jausmas ir reali grėsmė, keliama atliekamų veiksmų, yra esminiai persekiojimo nusikaltimo sudėties požymiai. Kartu Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad persekiojimas taip pat laikomas pavojinga, rimtas pasekmes žmogui sukeliančia veika: „Persekiojant dažnu atveju yra aktyviai siekiama nepageidaujamo kontakto su persekiojamu žmogumi, sutrikdomas jo privatus gyvenimas, sukuriamas nuolatinė įtampa ir nerimas, suvaržoma jo veiksmų laisvė, kenčia profesinis gyvenimas“, tačiau Įstatymo projektu siūlomos kriminalizuoti nusikalstamos veikos sudėtyje, nurodytoje Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 167¹ straipsnio 1 dalyje, Konvencijoje nurodyti persekiojimu sukelti pavojingi padariniai nėra įtvirtinami. Siūlomos nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, t. y. pavojingų padarinių atsiradimas nėra būtinas, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn. Dėl šios priežasties vienintelė būtina sąlyga baudžiamajai atsakomybei atsirasti yra siekis sistemingai užmegzti kontaktą su kitu asmeniu prieš jo valią, neatsižvelgiant į tai, ar asmuo, su kuriuo kontaktuojama, patiria neigiamus pavojingus padarinius (nesaugumo jausmą, išgąstį ar kt.), nurodomus aiškinamajame rašte. Asmens privataus gyvenimo neliečiamumas yra svarbus teisinis gėris, saugomas baudžiamojo įstatymo, tačiau Įstatymo projektu siūlomas kriminalizuoti veikimas objektyviai negali būti vertinamas kaip toks pavojingas, kad teisinė apsauga būtų įmanoma tik kraštutinėmis baudžiamosios teisės priemonėmis. Kriminalizavus sistemingą siekį kontaktuoti su asmeniu prieš jo valią, neatsižvelgiant į siekiamo kontakto pobūdį ir tikslus, taip pat neįvertinant tokio kontakto sukeltų padarinių, baudžiamoji atsakomybė iš esmės taptų neapibrėžta ir neadekvati veiksmų pavojingumui. Taip pat pažymėtina, kad BK 167¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dispozicijoje siūloma kriminalizuoti netgi bandymą susisiekti su asmeniu tiesiogiai arba per kitus asmenis. Taigi, kaltininkui keletą kartų paprašius tarpininko suorganizuoti susitikimą su galimu nukentėjusiuoju ar pamėginus gauti jo kontaktus (telefono numerį, el. paštą ar kt.), tačiau jam nepavykus realiai su pastaruoju asmeniu susisiekti ir šiam apie tokį bandymą net nežinant, veika jau tampa nusikalstama, nors neigiamiems padariniams atsirasti apskritai net nebuvo

realios galimybės. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors aiškinamajame rašte nurodoma, jog kitos Europos Sąjungos valstybės yra kriminalizavusios persekiojimą, įvertinus kitų valstybių teisinį pavojingo persekiojimo reglamentavimą, matyti, kad daugumoje valstybių įtvirtinta pavojingo persekiojimo sudėtis yra materialinė – ją sudaro pavojingi padariniai ar kiti pavojingumą didinantys požymiai, kaip to reikalauja Konvencija. Pavyzdžiui, Čekijos Respublika numato tokius padarinius: „Jeigu šis elgesys gali sukelti pagrįstą baiminimąsi dėl persekiojamo asmens ar jo artimųjų sveikatos ar gyvybės“; Ispanijos Karalystė numato: „<...> veiksmus, kuriais esmingai pakeičiamas nukentėjusio asmens kasdienis gyvenimas“; Italijos Respublika: „Sukeldamas jam sunkią ir nuolatinę nerimo ar baimės būseną; sukeldamas pagrįstą baimę dėl jo ar jo artimo giminičio arba jam emociškai artimo žmogaus saugumo; priversdamas nukentėjusį asmenį pakeisti gyvenimo būdą“; Kroatijos Respublika: „Šiais veiksmais sukėlė jam nerimą ar privertė baimintis dėl jo ar artimųjų saugumo“.

Įstatymo projektu siūlomo reglamentavimo aspektu itin svarbi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina, kurioje ne kartą akcentuota, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visada tikslinga tam tikras veikas pripažinti nusikaltimais ir taikyti už jas pačias griežčiausias priemones – kriminalines bausmes; kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, su kriminalinių bausmių taikymu nesusijusiomis priemonėmis, *inter alia*, administracinėmis sankcijomis (Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai), t. y. apibrėžiamas baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) principo turinys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje (pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-396/2009, 2013 m. gruodžio 5 d. nutartis byloje Nr. 2A-7-9/2013 ir pan.) taip pat nuosekliai laikomasi esminės nuostatos, kad baudžiamajame įstatyme nurodytos valstybės prievartos priemonės nėra prevencinio pobūdžio ir laikytinos kraštutinėmis priemonėmis (*ultima ratio*), o baudžiamoji teisė ir baudžiamoji atsakomybė nėra skirtos problemoms, kurių priežastį šalinimas yra kitų politikos sričių – ne baudžiamosios politikos objektas, spręsti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje taip pat pažymima, kad, nustatant baudžiamumą už veikas, turi būti griežtai laikomasi racionalumo ir proporcingumo principų reikalavimų, kurie laikomi *ultima ratio* principo konstituciniu pagrindu, reikalaujančiu, kad baudžiamųjų priemonių intervencija į žmogaus teises šiuo aspektu būtų minimali. Šiame kontekste taip pat atkreipiame dėmesį į tai, kad ir Konvencijos 78 straipsnio 3 dalyje yra numatyta galimybė taikant Konvencijos 34 straipsnio nuostatas daryti išlygą, leidžiančią vietoje baudžiamųjų sankcijų už persekiojimo veiksmus numatyti nebaudžiamąsias sankcijas.

Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad siūloma BK 167¹ straipsnio 1 dalies dispozicija suformuluota plačiau, negu nurodoma Įstatymo projekto aiškinamajame rašte, todėl siūloma įtvirtinti nusikalstama veika išplečiamos baudžiamosios atsakomybės atsiradimo ribos, smarkiai viršijančios numatytąsias Konvencijoje, kurios nuostatas ir siekiama įgyvendinti siūloma BK norma, bei neatitinka baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) ir proporcingumo principų reikalavimų.

2. Vienas iš siūlomo kriminalizavimo motyvų įstatymo projekto aiškinamajame rašte yra tai, kad „<...> persekiojimo veiksmai, jeigu juose nėra žmogaus terorizavimo ar sistemingo konkretaus bauginimo požymių, nėra užkardomi. Taigi vertinant, ar asmuo terorizavo, ar sistemingai baugino žmogų, reikalaujama itin didelio veikos intensyvumo, kadangi pagal Kodekso 145 straipsnio struktūrą ir sankciją matyti, kad tai turi būti dar pavojingesnė veika nei grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą.“ Toks argumentas prieštarauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuosekliai formuojamai praktikai aiškinant BK 145 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos požymius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad BK 145 straipsnio 2 dalis apima tokius nusikalstamus veiksmus kaip žmogaus terorizavimas ir sistemingas bauginimas, kurie taip pat pasireiškia tam tikra ilgiau trunkančia psichine prievarta, kurią kaltininkas naudoja prieš

nukentėjusįjį, dažniausiai siekdamas pastarąjį įbauginti, jam atkeršyti ar priversti jį atlikti tam tikrus kaltininko interesus atitinkančius veiksmus, ir dėl to nukentėjusysis patiria nuolatinės baimės, streso, nesaugumo bei netikrumo jausmą bei pagrįstai nuogąstauja dėl galimos realios grėsmės savo sveikatai ar net gyvybei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-814/2006, 2K-454/2007, 2K-612/2003, 2K-347/2014). Psichine prievarta teismų praktikoje pripažįstami ne tik grasinimas atlikti konkrečias pavojingas veikas, kurios uždraustos baudžiamajame įstatyme, tačiau ir kiti baimę, nerimą ar nesaugumo jausmą keliantys veiksmai (pavyzdžiui, kartojami įžeidinėjimai, grasinimai kaip nors pakenkti, priekabiavimas, atviras sekimas, gąsdinantys naktiniai skambučiai, amoralaus pobūdžio SMS žinutės ir pan.). Tokios sistemingos psichinės prievartos buvimas konstatuojamas nustačius, kad nukentėjusysis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis, patirti psichologinį diskomfortą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-269-895/2018, 2K-341/2010, 2K-542/2011, 2K-198/2013, 2K-347/2014). Taigi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizė parodo, kad BK 145 straipsnio 2 dalis yra taikoma ne tik tais atvejais, kai sistemingai grasinama asmeniui atimti gyvybę ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, bet ir esant mažesnio intensyvumo persekiojimo veiksams. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad BK 145 straipsnio 2 dalyje nurodytos griežtos baudžiamosios teisės priemonės iš esmės tinkama apimtimi atitinka Konvencijos 34 straipsnyje nurodytas nuostatas, kuriose nusikalstamas persekiojimas siejamas būtent su realia grėsme asmeniui bei nesaugumo jausmu, taip pat – 1 punkte aprašytą minėtų Europos Sąjungos valstybių persekiojimo kriminalizavimo praktiką.

Ministras Pirmininkas

Teisingumo ministras